

Инициатива
«Луч света»
Полномочия в сфере
в отношении женщин и девочек

Маанилүү милдет

Гендердик зордук-зомбулукту чагылдырган
ЖМКлар үчүн колдонмо

МАЗМУНУ

КИРИШҮҮ.....	3
ГЕНДЕРДИК ЗОРДУК-ЗОМБУЛУК ДЕГЕН ЭМНЕ?.....	5
ЭЛ АРАЛЫК ЖАНА КРНЫН УЛУТТУК МЫЙЗАМДАРЫНА ЫЛАЙЫК КЫЗДАР ЖАНА АЯЛДАРДЫН УКУКТАРЫ ЖАНА КЕПИЛДИКТЕРИ.	8
ЮСТИЦИЯ МИНИСТРЛИГИНИН ЖАНА МКҮЖ КБНЫН КЫЗДАРДЫН ЖАНА АЯЛДАРДЫН УКУГУН КОРГООДОГУ РОЛУ.....	10
ГЕНДЕРДИК ЗОРДУК-ЗОМБУЛУКТУ ЖМҚДА ЧАГЫЛДЫРУУНУН НЕГИЗГИ ПРИНЦИПТЕРИ ЖАНА СУНУШТАР.	12
КРИЗИСТИК БОРБОРЛОРДУН ДАРЕКТЕРИ ЖАНА БАЙЛАНЫШ ТЕЛЕФОНДОРУ	18

КИРИШҮҮ

Журналисттерге гендердик зордук-зомбулук маселесин чагылдыруу эмне үчүн маанилүү?

Гендердик зордук-зомбулук маселесине коомдун көңүлүн бургузуу менен ЖМК абдан олуттуу жана маанилүү миссияны аткарат. ЖМКларда гендердик зордук-зомбулук көйгөйлөрүн тең салмактуу чагылдыруу бул феноменди коомчулук жакшыраак түшүнүүсүнө жардам бериши керек. Туура терминдерди, статистика менен мыйзамдарды пайдаланып, кептин контексттик өзөгүн түшүндүрүү менен бирге кризистик борборлор менен уюмдардын байланыш маалыматтарын көрсөтүү гендердик зордук-зомбулукка каршы күрөшүүдө жакшы өбөлгө болот¹.

Гендердик зордук-зомбулуктун кесепеттери физикалык залаканын чегинен чыгып кетет. Зордук зомбулуктан алган психологиялык запкы аялдын ар-намысын тепселеп, анын эркин мокотот жана коргонуу жөндөмүн чектейт. Зордук-зомбулуктун кесепетинен кылмыштуулук күчөйт, мамлекеттин ресурсу жарандардын саламаттыгын калыбына келтирүүгө, сот өндүрүшүнө бөлүндү болот. *Иликтөөлөргө караганда мамлекет үй-бүлөлүк зордук-зомбулуктан улам бир кишинин өлүмү үчүн түздөн-түз 1,6 миллион сомдун тегерегинде чыгым болот*².

Аял запкы көргөнүн жарыя кылгандан уялганынан, укуктук сабаты аздыгынан жана мамлекеттик тейлөөлөрдүн жеткиликсиздигинен улам зордук-зомбулук ого бетер күчөшү мүмкүн.

Зордуктоо, кол салуу жана өлтүрүү сыяктуу кылмыштарды унчукпай, билдирбей коюу азыркыдай абалдын сакталышына өбөлгө түзүп, зордук-зомбулукту актап, бүт дүйнөдөгү кыздар жана аялдардын коопсуздугуна коркунуч туудурат.

Ал эми ЖМКлар аялдардын тең салмактуу жана стереотипсиз образын жаратууга өбөлгө болсо, ал коомдук аң-сезим менен жүрүш-түрүштүн өзгөрүшүнө себепчи боло алат. Так ушундан улам социалдык журналистика гендердик зомбулукка каршы күрөштө олуттуу мааниге ээ болууда.

Социалдык журналистиканын акыркы үлгүлөрүнүн бири #MeToo кыймылы болуп саналат. Зордук-зомбулуктан жапа чеккен сандаган аялдардын баш көтөрүп башынан өткөнүн ачык айтып чыгуусу, көптөгөн өлкөлөрдө аялдар үчүн сөз эркиндиги жана гендердик зомбулуксуз дүйнө үчүн күрөшкөн ири социалдык кыймылга айланган.

Кыргызстан дагы гендердик зомбулукка каршы күрөштө четте калган жок. Өкмөт тарабынан улуттук жана жергиликтүү денгээлде, бейөкмөт жана донордук уюмдар тарабынан кыздар жана аялдарга карата зордук-зомбулуктун тамырын кыркуу боюнча иш-чаралар жүргүзүлүүдө. Зордук-зомбулукту болтурбоо, запкы жеген кыздарды, аялдарды коргоо жана аларга кызмат көрсөтүү боюнча мыйзамдык базалар жакшырууда.

¹Anne-Marie Impe, Reporting on violence against women and girls: a handbook for journalists// the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. 2019. <https://en.unesco.org/new/reporting-violence-against-women-and-girls-unesco-launches-new-publication>

²Сколько стоит насилие в семье?, 2012 г. // <https://www.kg.undp.org/content/dam/kg/kyrgyzstan/Publications/gender/UNDP-kpz-How-much-violence-in-a-family-costs.pdf>

Зордук-зомбулукка каршы жыл сайын масштабдуу кампаниялар өткөрүлүүдө. Бирок, тилекке каршы, өлкөдөгү абал жакшырбай жатат. Бурулай Турдаалы кызын нике кыюу максатында ала качып кеткени, Чүй облустук ички иштер бөлүмүнүн имаратында ала качкан адам тарабынан өлтүрүлгөнү күчтүү коомдук резонанс жаратты. Коомчулуктун, айрыкча журналисттердин туруктуу позициясынын натыйжасында кызды зордук менен ала качып аялдыкка алуу салтына нааразычылыктын жана кызыгуунун жаңы толкунун жаратты.

Тилекке каршы, кыздар жана аялдарга карата зордук-зомбулук COVID-19 пандемиясы учурунда күчөп кетти. Үйдөн чыкпай камалып отуруу, экономикалык жетишпегендик, эки жакка барууга коюлган чектөөлөр, саламаттык сактоо, социалдык системадагы ашыкча чыйралган жумуш, балдар менен студенттердин аралыктан окуусу аялдардын, айрыкча аялуу катмар тобундагы аялдардын түйшүгүн абдан көбөйттү. Кыргыз Республикасынын Ички иштер министрлигинин маалыматына ылайык, 2020-жылдын январь айынан март айына чейинки мезгилде болгон үй-бүлөлүк зордук-зомбулук өткөн жылдын ушул айларына салыштырмалуу 65%га көбөйгөн. Булардын үчтөн экиси үрүп-согууга байланыштуу, бирок, үй-бүлөлүк зордук-зомбулуктан улам болгон өлүм же жаракат тууралуу расмий статистика нике байлоо үчүн ала качып кетүү статистикасы сыяктуу эле жокко тете.³ Бардык ушул жагдайлар Кыргызстанда жана ошондой эле бүткүл дүйнөдө COVID-19 пандемиясынын шартында гендердик зордук-зомбулук көйгөйлөрүн чагылдырып туруу зарылдыгын айкындап турат.

Журналисттерге гендердик зордук-зомбулукту чагылдыруу эмне үчүн маанилүү?

- Кыздар жана аялдарга карата зордук-зомбулуктун тамырын кыркку боюнча глобалдуу проблеманы чечүүгө үлүшү бар экендигин сезүү;
- Кыздар жана аялдарга карата зордук-зомбулукту болтурбоо тууралуу коомдук пикирди өзгөртүүгө, үнчүкпай жутуп коюу салтын бузууга көмөкчү болуу;
- Гендердик зордук-зомбулук көйгөйлөрүн чагылдырууда объективдүүлүк менен журналисттик этиканы сактап, адистик чеберчиликти көрсөтүү.

³Отчет организаций ООН по результатам исследования влияния Covid-19 на мужчин и женщин https://kyrgyzstan.un.org/sites/default/files/2020-06/RUS_Gender%20Rapid%20Assessment%20of%20COVID-19%20Impact_May%202020_final.pdf

ГЕНДЕРДИК ЗОРДУК-ЗОМБУЛУК ДЕГЕН ЭМНЕ?

Гендердик зордук-зомбулук көйгөйлөрүн чагылдырууда журналисттерден өзгөчө билим жана журналисттик этика талап кылынат. Гендердик зордук-зомбулук тууралуу материал жасоодо стереотиптерге каршы күрөшүү менен катар бир кыйла тең салмактуу, акыйкат көз карашты калыптандыруу олуттуу мааниге ээ.

Бириккен Улуттар Уюмунун берген баасына караганда аялдардын 35 %дан ашууну жок дегенде өмүрүндө бир жолу зомбулукка, анын ичинде сексуалдык зомбулукка дуушар болгон. Кай бир өлкөлөрдө болсо күйөөсүнөн же шеригинен запкы чеккен аялдар 70 %га жетет, ал эми аялдардын жакындарынан киши колдуу болуп өлгөнү жалпы өлгөндөрдүн 58 %ын түзөт. Бул демек, өз үй-бүлө мүчөлөрүнүн колунан күндө 137 аял каза табат дегенди билдирет. 16 жаштан 19 жашка чейинки 15 миллионго жакын кыздар эреже катары жок дегенде бир жолу шериги тараптан зордукка туш болгон. 30 өлкөдө жүргүзүлгөн сурамжылоолордун маалыматына ылайык зомбулукка дуушар болгондордун 1 %ы гана адистердин жардамына кайрылган.⁴

Бириккен Улуттар Уюму аялдарга карата зомбулукка мындай аныктама берет «адамдын жынысына карата зордук көрсөтүп, аялдын денесине, жынысына же психологиясына келтирилген залака же залака келтирүү коркунучу, зордук менен коомдук же жеке турмушунда эркин чектөө сыяктуу зомбулуктун баардык көрүнүшү»⁵.

Бул аныктаманын ар кыл түрлөрү башка дагы эл аралык документтерде каралган жана мындай аракеттер сынга алынып, адам укугун олуттуу бузуу катары бааланат. Мисалы, Европа Кеңешинин аялдарга карата зомбулукту болтурбоо жана ага каршы күрөш тууралуу Конвенциясы жана 2011-жылы кабыл алынган үй-бүлөлүк зомбулукка каршы күрөш Конвенциясы (Стамбул конвенциясы деген ат менен белгилүү).

«Аялдарга зомбулук көрсөтүү» адам укугун бузуу жана аялдарга карата дискриминациянын бир түрү катары каралат, буга аялдын денесине, жынысына, психологиясына жана экономикасына залака келтире турган же келтирген, гендердик айырмачылыгына жараша көрсөтүлгөн зордук-зомбулуктун бардык көрүнүштөрү кирет⁶».

Зордук-зомбулук деген терминге жалпы түшүнүк берүү максатында төмөндө мисалдар келтирилет, бирок бул тизмедеги аракеттер менен эле чектелип калбайт.⁷

Физикалык зомбулук:

- сабаса же түрткүлөсө;
- үйдөн чыгарбай камаса же киргизбей койсо;
- өлтүрөм деп коркутса же атайылап ден соолугуна, коопсуздугуна, өмүрүнө коркунучтуу жагдай түзсө;
- шарап же бангизаттарды зордук менен берсе;
- тамак бербей же эс алдырбай, уктатпай койсо;

⁴Филипп Млабфо-Нгуча, «Сексуальное насилие уходит корнями в традиции мужского превосходства» – глава ООН//<https://news.un.org/ru/story/2019/11/1367751>
⁵Насилие в отношении женщин. Основные факты ВОЗ// <https://www.who.int/ru/news-room/fact-sheets/detail/violence-against-women>
⁶Конвенция Совета Европы о предотвращении и борьбе с насилием в отношении женщин и домашним насилием//<https://rm.coe.int/168046253f>
⁷Гендерно-чувствительная журналистика. Как освещать насилие в СМИ//<https://school.eurobar.asia.ru/course/online-kurs-senderne-chuvstvitelnaya-zhurnalistika-kak-osveshat-nasilie-v-smi/lessons/chto-takoe-nasilie-pochemu-zhurnalizam-vazhno-razlichat-vidy-nasilija/>

- күч колдонуп, алдап же коркутуп бир өлкөдөн башка өлкөгө же өлкөнүн ичинен башка жакка алып барса.

Психологиялык зомбулук:

- такай кордоп же манипуляция жасаса;
- сөз менен, ымдап, жаңсап мыскылдаса;
- артынан түшүп, көзөмөлдөп, коркутса;
- дайынсыз сындап, сезимдерин, ойлорун, каалоолорун эсепке албаса;
- шантаж жасаса.

Экономикалык зомбулук:

- атайылап өзүнө тиешелүү үйүнөн, кийиминен, башка буюмдарынан же акчасынан ажыратса;
- акчасына тийгизбей койсо;
- кайыр сураганга мажбурласа;
- иштегенге же окуганга тыюу салса;
- акчасы же мүлктөрү менен шантаж жасаса.

Сексуалдык зомбулук:

- зордуктаса;
- эркине каршы денесинин интимдүү жерлерине тийсе;
- аборт жасаганга же боюнда кылууга мажбурласа;
- сойкулук менен алектенүүгө мажбурласа;
- башка адамдар менен жыныстык катнашка мажбурласа;
- зордукчунун жыныстык катнашын карап турууга мажбурласа.

Гендердик зомбулук - адамдын эркине каршы жасалып, анын физикалык жана инсандык чектерин ар кандай бузууну билдирүүчү, эркек менен аялдын ортосундагы социалдык табигый (гендердик) айырмачылыктарга негизделген иш-аракет.

Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн расмий документтерине ылайык, гендердик зомбулук актыларына төмөндөгүлөрдү киргизүүгө болот⁸:

1. зордуктоо, күйөсү/өнөктөшү тарабынан дагы;
2. зордуктоо аракеттери;
3. жыныстык кол тийбестигине каршы башка кылмыштар;
4. күчтөп нике кыйдыруу же никеге турууга мажбурлоо;
5. аялдыкка алуу үчүн ала качуу;
6. балакатка жете элек кыздар менен никеге туруу;
7. сексуалдык эксплуатация;
8. сексуалдык асылуу;

⁸Министерство здравоохранения Кыргызской Республики. Оказание психологической помощи лицам, пострадавшим от гендерного насилия // http://www.med.kg/images/MyFiles/KP/Aksherboto/2017/1_r_no_mihol_pomoshhi_pri_gendernom_nasilii_20172017.pdf

9. порнографияга мажбурлоо;
10. мажбурлап стерилизация же аборт жасатуу;
11. аялдын жыныстык органдарына залака келтирген операцияларды жасоого мажбурлоо;
12. кыздыгын текшерүү;
13. инцест (жакын тууган адамдары менен жыныстык катнашка мажбурлоо);
14. тиешелүү салтта уят болуп саналган аракеттерге мажбурлоо.

Иликтөөчүлөр Кыргызстан үчүн актуалдуу болгон аялдарга карата гендердик зордук-зомбулуктун бир кыйла кеңири тараган көрүнүштөрүн аташат. Алар төмөнкүлөр:

- балдарга/ жашы жетпегендерге нике кыюу;
- мажбурлап нике кыюу;
- полигамия;
- сексуалдык зомбулук;
- үй-бүлөлүк зомбулук.⁹

Үй-бүлөлүк зомбулук

Кыргыз Республикасынын Мыйзамдары үй-бүлөлүк зомбулуктун төмөнкүдөй көрүнүштөрүн аныктайт¹⁰:

- физикалык зомбулук;
- психологиялык зомбулук;
- экономикалык зомбулук;
- тоотпогон мамиле.

Физикалык зомбулук - үй-бүлөнүн бир мүчөсүнүн экинчи бир мүчөсүнө түз же кыйыр түрдө атайылап физикалык таасир этүүсү, жашоо үчүн маанилүү функцияларды аткаруу мүмкүнчүлүгүнөн ажыратуу, бир жакка баруу-келүү эркиндигинен, турак жайынан, тамак-ашынан, кийиминен ажыратуу же чектөө, оор жумуштарды кылууга мажбурлоо, ошондой эле багуу жана кам көрүү милдетинен четтеп качуу.

Психикалык зомбулук - физикалык, сексуалдык, экономикалык зомбулук коркунучу, ошондой эле ар-намысты жана кадыр-баркты атайылап басынтуу, өмүр үчүн коркунуч туудуруучу же психикалык, физикалык саламаттыгынын бузулуусуна алып келүүчү укук бузууларды жана иш-аракеттерди жасоого мажбурлоо, ошондой эле өсүп жетилгендердин алака-катышка болгон укугун чектөө.

Экономикалык зомбулук - үй-бүлөнүн бир мүчөсүнүн үй-бүлөнүн экинчи бир мүчөсүн багып-күтүү боюнча милдетин атайын аткарбаганы, ошондой эле ишеним берилген жактын ишенген жактын зыянына мүлктү же кирешелерди жана/же каражаттарды мыйзамга ылайык колдонуу же кожоюндук кылуу укугунан атайылап ажыратуу же чектөө.

⁹Руководство по освещению проблемы гендерного насилия в СМИ// Общественный фонд «Открытая линия», 2019.

¹⁰2017-жылдан 27-апрели, № 63 "Үй-бүлөлүк зомбулуктан сактоо жана коргоо жөнүндө" Кыргыз Республикасынын Мыйзамы // <http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ky-kg/111570>

Тоотпогон мамиле - үй-бүлө мүчөлөрүнө жана аларга теңдештирилгендерге кам көрүү милдетин атайылап аткарбоо.

Эмне үчүн журналисттер зомбулуктун ар кыл түрлөрүн айырмалап билүүсү зарыл?

Анткени бул гендердик зомбулук көйгөйлөрүн объективдүү жана жеткиликтүү чагылдыруу үчүн зарыл. ЖМКда физикалык же сексуалдык зомбулук тууралуу көп жазышат, айтышат, бирок көп учурда экономикалык же психологиялык зомбулук темаларын кыйгап өтүшөт. Психологиялык зомбулук жалпы үй-бүлөлүк мамилелердин “ченемдүү көрүнүшү” катары саналат. Кыргызстанда үй-бүлөлүк зомбулук көп кездешерин белгилеп коюу керек. Андан дагы үй-бүлөлүк зомбулук тууралуу ачык айтуу коомдук салтка жатпайт. Коом мындай иштерди үй-бүлөнүн ички иштери деп эсептейт, ал эми жапа чеккен адам үй-бүлөдөгү окуяларды тышка чагыруудан уялат, эл түшүнбөйт, шылдыңдайт же жазалайт деп коркот. Ошентип экономикалык же психологиялык зомбулуктар чагылдырылбай көмүскөдө калат дагы коомчулуктун кабары жок болуп, зомбулукту четтетүү мүмкүнчүлүгү ишке ашпай калат.

ЭЛ АРАЛЫК ЖАНА КРНЫН УЛУТТУК МЫЙЗАМДАРЫНА ЫЛАЙЫК КЫЗДАР ЖАНА АЯЛДАРДЫН УКУКТАРЫ ЖАНА КЕПИЛДИКТЕРИ

Гендердик зомбулук глобалдуу маселе болуп саналат. БУУнун генералдык Ассамблеясы 1993-жылы Аялдарга карата зомбулуктун тамырын кыркуу боюнча Декларация кабыл алган (CEDAW). Бул Конвенцияны колдогон бардык өлкөлөр, анын катарында Кыргызстан дагы аялдарга карата зомбулукту жоюу боюнча бардык чараларды көрүү милдетин алган.

Кыргыз Республикасы 1995-жылы аракеттердин Пекин платформасына да кошулган, 1996-жылы аялдарга карата дискриминациянын бардык формаларын жоюу боюнча БУУнун Конвенциясын ратификациялаган. 2030 Туруктуу өнүгүү максаттарын, анын катарында коомдук жана жеке чөйрөдө кыздар жана аялдарга карата зомбулуктун бардык формаларын, ошондой эле адамды сатууну дагы жоюу каралган №5 максатын жүзөгө ашырып жатат.

Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 16, 31-беренелерине ылайык:

- Эч ким жынысы, расасы, тили, ошондой эле башка жагдайлары боюнча кодулоого алынышы мүмкүн эмес. Эч ким кыйноолорго, башка адамгерчиликсиз, мыкаачылык же кадыр-баркты басмырлаган мамилеге же жазалоого туш болушу мүмкүн эмес.
- Кыргыз Республикасында эркектер менен аялдар бирдей укуктар менен эркиндикке ээ жана аларды ишке ашыруу үчүн бирдей мүмкүнчүлүккө ээ.

- Кыргызстанда дискриминацияга, касташууга же зомбулукка чакыруучу гендердик артыкчылыкты пропагандалоого тыюу салынат. Кыргыз Республикасы өз аймагынын чегинде, өзүнүн юрисдикциясында турган бардык адамдардын укуктары менен эркиндиктерин урматтайт жана камсыз кылат.

Жалпы жоболорду бекиткен Конституциядан башка дагы Кыргызстанда 2008-жылы 4-августта “Эркектер жана аялдар үчүн бирдей укуктар менен бирдей мүмкүнчүлүктөрдүн мамлекеттик кепилдиктери жөнүндө” Мыйзам кабыл алынган, бул мыйзамда “гендер”, “гендердик дискриминация”, “гендердик стереотип” жана “сексуалдык асылуу” деген түшүнүктөр киргизилген.

2003-жылдан бери республикада “Үй-бүлөлүк зомбулуктан сактоо жана коргоо жөнүндө” атайын мыйзам күчүнө кирген, бул мыйзамда үй-бүлөлүк зомбулукту жоюу каралган жана ал ар бир адамды, анын катарында баланы дагы мамлекеттик, коомдук уюмдар тарабынан үй-бүлөлүк зомбулуктан же зомбулук коркунучунан сактоо, коргоо кепилдигин берет. 2017-2019-жылдары бул мыйзам кайрадан иштелип чыгып, 2020-жылдын 15-апрелинде “Үй-бүлөлүк зомбулуктан сактоо жана коргоо жөнүндө” мыйзам өзгөртүүлөрү менен кабыл алынган. Мыйзамда бир катар инновациялуу ченемдер киргизилген, мисалы, ички иштер бөлүмдөрү үй-бүлөлүк зомбулуктан жапа чеккен адамдардын эле эмес, ушундай иш менен кайрылган ар бир адамдын датына кыйшаюусуз түрдө жооп кайтарып, иш алып баруусу милдеттендирилген. Биринчи жолу мындай зомбулуктун күнөөкөрү болгон адамдын жүрүш-турушун оңдоо боюнча коррекциялык программаларды киргизүү каралган. Бирдиктүү коргоо ордери киргизилген.

Мыйзамдын 1-беренесинин 10-пунктуна ылайык, “үй-бүлөлүк зомбулук - үй-бүлө мүчөсүнүн/ага теңештирилген адамдын башка үй-бүлө мүчөсүнө/ага теңештирилген адамга карата физикалык, психологиялык, экономикалык мүнөздөгү атайылап жасаган аракеттери же алардын коркунучу, ошондой эле тоотпогон мамилеси”.

Коргоо ордери үй-бүлөлүк зомбулуктан жапа чеккен адамга жана зомбулук жасаганы үчүн жоопко тартылышы керек адамга берилет. Коргоо ордери милдеттүү тартипте, үй-бүлөлүк зомбулук жасоо фактысы белгиленген учурдан тартып 24 сааттын ичинде, үй-бүлөлүк зомбулук жасаган адамдын жашаган жери боюнча ички иштер органы тарабынан 3 күндүк мөөнөткө берилет. Ордер зомбулук жасаган адамга төмөнкүдөй чектөөлөрдү коет:

- үй-бүлөдө зомбулук жасоого тыюу салат;
- үй-бүлөдөгү зомбулуктан жапа чеккен адам менен түз же кыйыр түрдө мамиле жасоого тыюу салат;¹¹

Гендердик зомбулуктан жапа чеккен адам төмөнкүдөй укуктарга ээ:

¹¹Милиция на охране и защите от семейного насилия/ОФ «Центр исследования демократических процессов». <https://crdp.asia/listovka-dlya-nasile>

- үй-бүлөдө зомбулук жасаган адамды чогуу жашап турган жеринен убактылуу чыгарып коюу талабы менен сотко кайрылууга;
- жашы жете элек балдар жапа чеккен болсо ата-энелик укуктарын чектөөгө;
- мамлекеттик жана муниципалдык мекемелерде, ошондой эле социалдык-тейлөө мекемелеринде: консультациялык-алдын алуу борборлорунда, кризистик борборлордо, калкалоочу жайларда социалдык-психологиялык жардам алууга;
- КРдин Юстиция министрлигинин алдындагы мамлекет кепилдеген акысыз юридикалык жардам борборунан консультациялык-укуктук жардам алууга.

ЮСТИЦИЯ МИНИСТРЛИГИНИН ЖАНА МКЮЖ КБНЫН КЫЗДАРДЫН ЖАНА АЯЛДАРДЫН УКУГУН КОРГООДОГУ РОЛУ

Кыргыз Республикасынын Конституциясы ар бир адамга квалификациялуу юридикалык жардам алуу укугуна кепилдик берет. Мыйзамда көрсөтүлгөн учурларда юридикалык жардам мамлекеттин эсебинен көрсөтүлөт.

КРдин «Мамлекет кепилдеген юридикалык жардам жөнүндө» (МКЮЖ) мыйзамына ылайык, мамлекет тарабынан кепилдик берилген юридикалык жардам эки түргө бөлүнөт:

- консультациялык-укуктук жардам;
- квалификациялуу юридикалык жардам

Консультациялык-укуктук жардам - бул укуктук маселелер боюнча акысыз кеп-кеңеш берүү, укуктук мүнөздөгү документтерди толтуруу (процессуалдык документтерден башка) болуп саналат.

Консультациялык укуктук жардамды Акысыз юридикалык жардам борборлору (АЮЖБ), мамлекеттик органдар, жергиликтүү өзүн өзү башкаруу органдары, бейөкмөт уюмдар жана МКЮЖнын башка субъектилери беришет.

Учурда республика боюнча КР Юстиция министрлигинин алдында 28 Акысыз юридикалык жардам көрсөтүү борборлору иштейт. Бул борборлордон адамдар юристтен, мамлекеттик нотариустан же МКЮЖ системасындагы адвокаттардан консультация ала алышат.

Консультациялык-укуктук жардамды кимдер алат:

- Кыргыз Республикасынын жарандары;
- жарандыгы жок адамдар;
- чет элдин жарандары;
- качкындар.

Акысыз юридикалык жардам көрсөтүү борборлорунун даректерин МКЮЖ КБнын сайтында: www.ukuk-jardam.gov.

Гендердик жана үй-бүлөлүк зомбулуктан жапа чеккендерге консультациялык-укуктук жардам берүүчү адвокаттар үчүн иш-аракеттердин төмөнкүдөй алгоритми каралган:

1. медициналык жардамга кайрылууну сунуштоо;
2. тезинен ички иштер бөлүмүнө кайрылып, арыз берүүнү сунуштоо;
3. жапа чеккен адамга анын процессуалдык укуктары менен милдеттерин тааныштыруу.

Укук коргоо органдарына арыз берген соң адвокат жапа чеккен адамга соттук-медициналык күбөлөндүрүүдөн өтүүнү сунуш кылат.

Жапа чеккен адам квалификациялуу юридикалык жардамга муктаж болсо консультациялык-укуктук жардам көрсөткөн адам:

1. квалификациялык юридикалык жардам алууга зарыл болгон документтерди толтурууга көмөктөшөт (арыз, ж.б.);
2. МКЮЖ КБнын аймактык координаторуна байланышып, кайсыл иш боюнча квалификациялуу жардам керектигин түшүндүрөт;
3. МКЮЖнын адвокаттар реестринде дайындалган адвокат менен байланышып, жардамга муктаж адамды адвокатка квалификациялуу юридикалык жардам алууга жөнөтөт.

Квалификациялуу юридикалык жардам - бул адвокаттын өзүнүн өкүлдүгү жана/же жарандык, административдик же кылмыш иштерде жарандын мыйзамдуу укуктары менен кызыкчылыктарын жактаган адистик ишмердиги болуп саналат жана жарандык, административдик же кылмыштык сот өндүрүштөрүнүн бардык баскычтарында мамлекеттин эсебинен жардам көрсөтүлөт.

Квалификациялуу юридикалык жардамды КР Юстиция министрлигинин алдындагы мамлекет кепилдеген юридикалык жардамды координациялоо Борборунун (МКЮЖ КБ) координатору дайындаган квалификациялуу адвокат берет.

Жаран МКЮЖ КБнын координаторуна квалификациялуу юридикалык жардам сурап кайрылса болот жана укук коргоо жана сот органдары аркылуу дагы кайрыла алат.

МКЮЖ КБнын координаторлорунун байланыштары
төмөнкү шилтемеде: www.ukuk-jardam.gov.

Квалификациялуу юридикалык жардамды жылдык кирешеси республикалык бюджет тууралуу Мыйзам тарабынан жыл сайын тастыкталып туруучу минималдуу айлык акынын 60ка тете өлчөмдөн ашпаган дат менен кайрылгандар, жоопкерлер, шектелгендер, айыпталгандар, , кесилгендер, акталгандар, жапа чеккендер, жаш курагы жете элек күбөлөр алса болот.

Төмөндөгүлөр жылдык кирешесин эске албастан квалификациялуу юридикалык жардам ала алат:

- кармалган адамдар (иш жүзүндө кармалган учурдан тартып);
- оор кылмыш жасаган деп айыпталгандар жана шектелгендер;
- I жана II топтогу майып адамдар;
- психикасы оорукчан адамдар;
- Улуу Ата мекендик согуштун катышуучулары жана ушул макамга тете макамдагы адамдар;
- жашы жете элек балдар, алардын кызыкчылыгы үчүн ата-энелери (асырап алган адамдар жана көзөмөлдөгөн адамдар) жана дагы балдардын кызыкчылыгы үчүн ата-энелери (асырап алган адамдар жана көзөмөлдөгөн адамдар);
- жашы жете элек баласы/балдары бар жалгыз бой энелер;
- энеси жок жашы жете элек баланы/балдарды тарбиялап жаткан адамдар; балдардын укуктары менен мыйзамдуу кызыкчылыктарын камсыздоо жана коргоо маселелерине байланышкан юридикалык жардам ала алат;
- мөөнөттүү кызмат өтөп жаткан аскер адамдары;
- мамлекеттик интернат үйлөрүндө жашаган кары адамдар;
- жана дагы кылмыш – процессуалдык мыйзамдарда каралган башка учурларда.

ГЕНДЕРДИК ЗОРДУК-ЗОМБУЛУКТУ ЖМКда ЧАГЫЛДЫРУУНУН НЕГИЗГИ ПРИНЦИПТЕРИ ЖАНА СУНУШТАР

Гендердик зомбулук тууралуу айтуу керек, бул өтө маанилүү. Тилекке каршы, аялдарга карата зомбулук көп учурларда эске алынбай, четте калып же анын кесепеттери дагы көңүлгө алынбай келет, бирок, иликтөөлөр далилдегендей, мындай зомбулукка дуушар болгондордун физикалык жана психологиялык саламаттыгына оор кесепети тийип жатат. Сенсация жасоо, стереотиптер менен күрөшүү, фактыларды текшерүү, жүрүш-туруш ченемдерин сактоо сыяктуу чараларды сактоо менен ЖМК өкүлдөрү коомчулуктун ишенимине ээ боло алат. Эгерде аялдардын коомдогу ролун толук кандуу чагылдырууну өз милдети катары эсептеген ЖМК болсо, коомдун гендердик чөйрөсүн акыйкат чагылдырууга приоритеттүү орун бериши зарыл¹².

Гендердик зомбулук тууралуу айтпай, сөз катпай коюу азыркы абалдын дагы улана беришине өбөлгө болот. Дин да, салт да, маданият да зомбулуктун бардык түрүн актап-жактабайт¹³.

Андыктан, гендердик зомбулук деп аталган сезимтал тема ЖМКларда, бир катар жоболорду сактоо менен кеңири чагылдырылуусу зарыл. Эксперттер гендердик зомбулукту чагылдырган ЖМКлардын бир катар кемчиликтерин көрсөтүп келишет. Алар төмөнкүлөр:

¹²Учебное пособие по гендерно-этической журналистике и надлежущей политике медиакомпаний. Книга 2: Практические ресурсы//Всемирная ассоциация христианских коммуникаций и Международной Федерации журналистов. 2012.С.4.

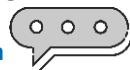
¹³Руководство по освещению проблемы гендерного насилия в СМИ// Общественный фонд «Открытая линия», 2019. С.30.

- фактыларды бурмалоо;
- окуяны көбүртүп-жабыртуу;
- мифтерди же гендердик стереотиптерди колдоо;
- күнөөнү зомбулуктан жапа чеккен адамга түздөн түз же кыйыр түрдө оодарып коюу¹⁴.

Зомбулук темасын чагылдырып жатканда төмөндөгү олуттуу принциптерди сактоо зарыл:

- **Статистиканы пайдалануу.** Статистика проблеманын масштабын көрсөтөт. Бул маалыматтарды мамлекеттик органдардан, бейөкмөт уюмдардан, укук коргоо органдарынан сурап алса болот.
- **Байкоочунун, ретранслятордун позициясында туруу.** Болгон окуяга баа бербөө.
- **Материалдарда дүрбөлөң салбоо.** Материалда жагымдуу көз ирмемдерге да орун берип, жардам алуу жолдорун көрсөтүү.
- **«Бизсиз биз тууралуу жазбагыла».** Зомбулукка дуушар болгон кыздар жана аялдардын өз оозунан угуу.
- **Кайдан жардам алууга боло турганын сөзсүз көрсөтүү:** ыкчам байланыш телефонун, социалдык борборлордун, психологдордун, адвокаттардын, бейөкмөт уюмдардын даректерин жазуу.
- **Жынысына карата зомбулук көрсөтүүдө динге же ошол элдин маданиятына күнөө койбоо.** Гендердик зордук-зомбулукту географиялык же маданий чек арасы жок маданият аралык феномен катары кароо дурус.
- **Кылмышкер материалда даана көрүнүп тургандай болсун.** Зомбулукка дуушар болгон адамдын да күнөөсү бар деген кенедей дагы күдүк ой болбошу керек. Аял жүрүш-турушу менен зомбулукту өзү тилеп алды деп шек туудура турган мааниге жол берилбеши зарыл.
- **Окурманды контент тууралуу алдын ала эскертүү.** Ушундай тагдырды башынан өткөргөн адамдардын жарасын тырмабаш үчүн окурмандар чөйрөсүн алдын ала эскертүү абзел. Мисалы: «Эскертүү: материалда триггерлер болушу мүмкүн – баяндалган кырдаал же сүрөттөр мурда алган психологиялык запкыны кайрадан ыргатышы мүмкүн».

ЖМКда гендердик зомбулук маселесин чагылдыруу боюнча сунуштар

Гендердик зомбулук темасын камтыган материалдарды даярдоодо төмөнкү сунуштар менен багыт алган дурус:

- **Бул тууралуу айтуу керек.**

Активдүү журналистиканы проактивдүүгө алмаштыруу зарыл, башкача айтканда, гендердик зордук-зомбулук маселесин

¹⁴Учебное пособие по гендерно-этической журналистике и надлежщей политике медиакомпаний. Книга 2: Практические ресурсы//Всемирная ассоциация христианских коммуникаций и Международной федерация журналистов. 2012. С.60.

¹⁵Media guidelines for reporting in gender-based violence in humanitarian contexts// <https://www.refworld.org/pdfid/5c3701d27.pdf>

¹⁶Suloshini Jahanath. 16 Tips for Journalists Reporting on Violence Against Women. November 30, 2018.

чагылдыруунун үстүндө такай иштеп, жеке журналисттик иликтөөлөрдү жүргүзгөн абзел.

- **Гендердик зордук-зомбулукту адам укугун бузуу өңүтүндө баяндаган дурус.**

Аялдарга карата зордук-зомбулук жеке көйгөй эмес экенин, системалык мүнөзгө ээ экендигин жеткирүү керек. ЖМКлар гендердик зордук-зомбулукту көп учурда жеке адамдардын тагдыры катары чагылдырышат.

- **Кырдаалдын контекстин түшүндүрүп, түшүндүрмө/клише бергенде этият болгон абзел.**

Күч менен жыныстык катнаш жасоо эч качан секс эмес экенин, «кез-кез болчу жакын мамиле» эмес экенин, мунун юридикалык кесепети бар зордук-зомбулук менен жасалган кылмыш экендигин көрсөтүү керек. Контекстуалдык факторлорду пайдалануудан качуу керек. Башкача айтканда, “курмандык” деген клишени колдонуп же тескерисинче “каарман кылуу”, жеке тарыхын баяндоо, сексуалдык багытын, сырткы түрпатын, күндүн кайсы мезгилинде зордук-зомбулук жасалганын баяндоонун зарылдыгы жок. Мындай нерселердин баары жапа чеккен адамга кайра күнөө жабышы мүмкүн.

- **Туура терминдерди пайдалануу керек.**

Сөздөрдү туура тандап, туура терминдерди колдонгон дурус. Зомбулук темасы абдан сезимтал, аялуу маселе, ошол үчүн ЭМНЕНИ жазуу эле эмес, КАНТИП жазуу, материалды берүүдө кандай сөздөрдү колдонуу керектиги дагы абдан маанилүү.

Терминдерди пайдалануунун мисалдары:

Стигмалайт	Туурасы
курмандык	зомбулуктан жапа чеккен
курмандык	зомбулукка кирептер болгон
мүмкүнчүлүгү чектелген аял	майыптыгы бар аял

- **Материалдын темасын (заголовкту) тандоого олуттуу көңүл бурган жакшы.**

Материалдын темасын туура коюу керек. Темасы чуулгандуу, сенсациялуу макаланын окурманы көп болушу мүмкүн, бирок мындай макала гендердик стереотиптерди колдоп эле койбостон, жапа чеккен адамга дагы, ага жардамдашып жаткандарга дагы зыян келтириши мүмкүн.¹⁷

Мисал:

“Беледеги өлтүрүү: күйөөсү жаш аялынын моюнга алганын кечирген жок”. Кылмыш, орду туура көрсөтүлгөн. Биринчи күйөөсү, анан аялы

¹⁷Reporting on violence against women and girls: a handbook for journalists/https://www.refworld.org/pdfid/5c3701d27.pdf

сөзгө алынат. Аялынын жашына басым жасалган, коомчулукка аялдын жаш курагы өзгөчө кымбат сыяктуу. “Кечирген жок” деген сөздөн улам күйөөсү кечиргенге же кечирбей койгонго укуктуу деген ой туулат. Материалдын атынан эле күйөөсү аялын кечирбей койгонун билебиз. Материалдын аты эле эки иерархияны тактап турат: эркек аялдан өйдөрөөк турат (эркек биринчи аталат, ал кечирип койгонго укуктуу), ал эми жаш аял үлгайган аялдан жакшыраак.

Теманын туура мисалы	Теманын туура эмес мисалы
«Беледеги кылмыш: моюнга алуу зомбулук жасоого укук бербейт».	«Беледеги өлтүрүү: күйөөсү жаш аялы ын моюнга алганын кечирген жок».
«Зомбулукка кирептер болгон кыздар өз бизнесин ачышты».	«Зомбулуктун курмандыктары өз бизнестин ачышты».
«Жумуштагы сексуалдык асылуудан кантип сактануу керек».	«Жумуштагы шеф Сизге асылса эмне кыласыз».
«Аялга карата оор кылмыш жасаган эркек он жылдап түрмөдө отурат».	«Спирт чачып туруп өрт койгон: Читан тургуну көңүлдөшүн мыкаачылык менен өлтүргөн».
«Ата-эненин уулуна зордук-зомбулугу».	«Өгөй атасы сабап салган баланы энеси да жерип койгон».

• **Өзүнө жана каарманга дагы коопсуздукту камсыздоо.**

Журналист зомбулуктан жапа чеккен аялга интервьюда бардык жеке маалыматтарды көрсөтпөйм деген тилкат берүү керек. Зомбулуктун бардык кесепеттерин ачыктап берүү максатында аял өз маалыматтарын ачык берүүгө макул болсо башка кеп. Бейөкмөт уюмдар жана кызмат көрсөтүүчү жактар дагы журналисттен ушундай тил кат алуусу керек. Эгерде мүмкүн болсо журналист даярдаган материалын зомбулуктан жапа чеккен аялга жана бул окуяга катышкандарга алдын ала көрсөтсө туура болот¹⁸. Материалдын каарманы болгон аялдын бардык маалыматтарын: жашаган жерин, жаш курагын, баланын санын, иштеген ишин, башка жеке маалыматтарын бүтүндөй алмаштыруу зарыл. Анткени зомбулук жасаган зөөкүр, жакын туугандары же достору материалдагы каарманды дароо таанып коюшу мүмкүн. Ошентип материалдын каарманы болгон аял коркунучка кабылат, журналист болсо ишенимден чыгат.

• **Иллюстрациялар менен фото сүрөттөрдү дагы тыкыр ойлонуп берүү керек.**

Денеси көгала болгон аялдын шаблон сүрөтүн пайдалануудан оолак болуу керек, мындай сүрөттөр гендердик зомбулукту туура эмес чагылдырат. Бул сүрөттөр үй-бүлөлүк зомбулук физикалык гана болот деген мифти жаратышы мүмкүн¹⁹. Шаблон сүрөттөр гендердик

¹⁸Media Guidelines on Violence against Women// Zero Tolerance, 2019.
¹⁹Екатерина Бахренцова,Любава Мальшева. Как писать про феминизм. Рекомендации для медиа// <https://www.wmmsk.com/2019/07/kak-pisat-pro-femicid-rekomendacii-dlya-media/>

улгайган же майыптыгы бар аялдар кабылбайт деген мифтерди дагы күчөтөт. Зомбулукка ар кандай курактагы жана ар кайсы өлкөдөгү аял кирептер болушу мүмкүн.

Туура эмес фото сүрөттөрдүн мисалы:

Кандай сүрөттөр болбошу керек:

1. өлтүрүү куралдары;
2. кан;
3. жансыз дененин (дене бөлүктөрү);
4. кандуу кол, түйүлгөн муштум же аялга шилтенген кол, «жапа чегип кыйналган аял» сыяктуу атайы даярдалган сүрөттөр да жарабайт, булар гендердик стереотиптер менен патриархалдык каадаларды трансляциялоо болуп саналат;
5. социалдык түйүндөрдөн алынган интим фотолор;
6. жапа чеккен аялдын балдарынын сүрөттөрү;
7. жыланач аялдардын сүрөттөрү.

- **«Тейлөө кызматын көрсөтүүчү журналистиканын» принциптерин пайдалануу керек.**

Гендердик зомбулук тууралуу ар бир макалада гендердик зомбулуктан жапа чеккендер үчүн зарыл болгон байланыш номерларын (милициянын, оорукананын, кризистик борборлордун, ж.б.) жайгаштырып, эгер зомбулукка кирептер болсоңуз эмне кылуу керектиги тууралуу айтып берүү зарыл. Бул кызматка кайрылуудан жүрөксүнүп тургандар мындай маалыматтарды билсе ишеним үмүтү жанат.

- **Ишеничтүү жагдай түзүү керек.**

Маек учурунда ишеничтүү маанай жаратуу абзел. Сөздү бөлбөй, «а сиз эмне үчүн муну жасаган жоксуз?» «а сиз эмнеге унчукпай калдыңыз?», «кыйкырыш керек болчу», «өзүңүз күнөөлүүсүз, кечирип койгонсуз» деген сыяктуу аялдын аракеттерине баа берүүчү суроолорду бербей, тыңшап уккан дурус. Журналист бардык кырдаалга даяр болуп, аялдын көңүлүн жайгарып, моралдык, психологиялык колдоо жасап, маекти андан ары улаганды көздөшү керек. Жана дагы аялдын бардык чечимдерине, аял маектен баш тартса дагы макул болушу шарт.

Гендердик жана үй-бүлөлүк зомбулук темасында материал даярдоодо журналисттер көп учурда коом тарабынан кысымга алынат, желкесине психологиялык оор жүк түшөт, стресс болот, материал жыйноодо кыйынчылыктар жаралат. Ошол үчүн көп учурда бул теманы чагылдыруудан баш тартышат. Ошондой болсо дагы ушиндай тандоо жолунда турганда гендердик зомбулукту чагылдыруу маанилүү миссия экендигин, бул иш кыздар жана аялдарга карата зомбулукту азайтууга эбегейсиз зор салым кошоорун эске алуу керек.

КРИСТИК БОРБОРЛОРДУН ДАРЕКТЕРИ ЖАНА БАЙЛАНЫШ ТЕЛЕФОНДУРУ

«Шанс» кризистик борбору	Ткачева Елена Александровна	Бишкек ш., Чүй пр., 207, к. 509	(709) 710320	eltkacheva@gmail.com
«Сезим» кризистик борбору	Рыскулова Бюбюсара Рахматовна	Бишкек ш., Табышалиев к., 3	(312) 51 26 40	sezim2008@gmail.com
«Энсан-Диамонд» КБ	Капарова Джамиля Мурзаевна	Ош ш., Ленин к., 205/105	(772) 328960 (3222) 2 2965	kaparovaj@gmail.com
«Эне назары» КБнын алдындагы «Акылкарачак» кризистик борбору	Абдылдаева Октомкан	Ош обл., Алай р-ну, Гүлчө айылы, Набережная к., 1-үй	(555) 28 14 23 (776) 28 14 23	ene-naz@mail.ru
«Аруулан» кризистик борбору	Ештаева Наргиза Жолуевна	Ош ш., Ленин к., 205	(776) 380777 (3222) 5 56 08	ayalzat97@mail.ru
«Ак жүрөк» кризистик борбору	Асилбекова Дарийкан	Ош ш., Ленин к., 205	(550) 23 13 29 (3222) 4 59 76	kjurok01@gmail.com
«Мээрбан» КБ, кризистик борбор	Борпиева Гулипа	Ош ш., Ленин к., 312/23	(773) 84 34 61	bga6661@mail.ru
«Теңдеш» БӨУ, кризистик борбор	Саякбаева Света	Нарын ш., Кыргыз к., 31/3	(700) 257890 (3522) 5 02 70 295047	ngo-tendesh@rambler.ru
«Аялзат» ОФЦЖИ алдындагы «Маана» кризистик борбору	Турумканова Зарина Анарбековна	Талас ш., Тагайбаев к., 274/2	(557) 48 47 13 (3422) 5 58 85	ayalzat@mail.ru
«Өмүр булагы» КФ алдындагы «Жаңыл Мырза» кризистик борбору	Мамбетова Токтокан Бекиевна	Баткен ш., Сыдыков к., 3	(777) 39 30 77	Kalybek2003@mail.ru
«Каниет» кризистик борбору	Нуракова Мимоза	Жалал-Абад ш., Б.Осмонов к., 113	(3722) 5 50 84	mnurakova@mail.ru
«Аялзат – аялдардын демилгелерин өнүктүрүү» КБ	Асанбаева Дарика Айнабекова	Каракол ш., Абдрахманов к., 105-14	(03922) 51091 (553) 835717	ayalzatdarika@mail.ru
«Алтынай» кризистик борбору	Жыргал Эмиль кызы	Чолпон-Ата ш.	(709) 694550	altynai1951@mail.ru
«Мээрман» кризистик борбору	Майрам, Директор	Каракол ш.	(706) 383637	mairamisykkul@gmail.com
«Химая» аялдарга жардам берүү жана калыбына келтирүү борбору	Координатор Личаню Мария Женишбековна	Каракол ш.	(702) 223535 – горячая линия (551) 733 390	ulukmandaryger@gmail.com

Колдонулган маалымат булактардын, адабияттардын тизмеси:

¹Anne-Marie Impe. Reporting on violence against women and girls: a handbook for journalists// the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. 2019.
https://en.unesco.org/news/repor ngviolence-against-women-and-girls-unesco-launches-new-publica_on

²Сколько стоит насилие в семье? 2012г. // <https://www.kg.undp.org/content/dam/kyrgyzstan/Publications/gender/UNDP-kgz-How-much-violence-in-a-family-costs.pdf>

³Отчет организаций ООН по результатам исследования влияния Covid-19 на мужчин и женщин https://kyrgyzstan.un.org/sites/default/files/2020-06/RUS_Gender%20Rapid%20Assessment%20of%20COVID-19%20impact_May%202020_final.pdf

⁴Фумзиле Мламбо-Нгука. «Сексуальное насилие уходит корнями в традиции мужского превосходства» – глава ООН // <https://news.un.org/ru/story/2019/11/1367751>

⁵Насилие в отношении женщин. Основные факты ВОЗ // <https://www.who.int/ru/news-room/fact-sheets/detail/violence-againstwomen>

⁶Конвенция Совета Европы о предотвращении и борьбе с насилием в отношении женщин и домашним насилием // <https://rm.coe.int/168046253f>

⁷Гендерно-чувствительная журналистика. Как освещать насилие в СМИ // <https://school.cabar.asia/ru/course/onlajn-kurs-gendernochuvstvitelnaja-zhurnalisa-ka-kak-osveshhat-nasilie-v-smi/lessons/chtotakoe-nasilie-pochemu-zhurnalistam-vazhno-razlichat-vidy-nasilija/>

⁸Министерство здравоохранения Кыргызской Республики. Оказание психологической помощи лицам, пострадавшим от гендерного насилия http://www.med.kg/images/MyFiles/KP/akusherstvo/2017/r_po_psihol_pomoshi_pri_gender_nom_nasilii_20172017.pdf

⁹Руководство по освещению проблемы гендерного насилия в СМИ// Общественный фонд «Открытая линия», 2019.

¹⁰2017-жылдын 27-апрели, № 63 “ Үй-бүлөлүк зомбулуктан сактоо жана коргоо жөнүндө” Кыргыз Республикасынын Мыйзамы // <http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ky-kg/111570>

¹¹Милиция на охране и защите от семейного насилия // ОФ «Центр исследования демократических процессов». <https://crdp.asia/listovkadlya-nasele>

¹²Учебное пособие по гендерно-этической журналистике и надлежщей политике медиакомпаний

Книга 2: Практические ресурсы // Всемирная ассоциация христианских коммуникаций и Международной федерация журналистов. 2012. С.4.

¹³Руководство по освещению проблемы гендерного насилия в СМИ // Общественный фонд «Открытая линия», 2019. С.30.

¹⁴Учебное пособие по гендерно-этической журналистике и надлежщей политике медиакомпаний

Книга 2: Практические ресурсы // Всемирная ассоциация христианских коммуникаций и Международной федерация журналистов. 2012. С.60.

¹⁵Media guidelines for repor ng in gender-based violence in humanitarian contexts// <https://www.refworld.org/pdfid/5c3701d27.pdf>

¹⁶Suloshini Jahanath. 16 Tips for Journalists Repor ng on Violence Against Women. November 30, 2018.

¹⁷Reporting on violence against women and girls: a handbook for journalists // <https://www.refworld.org/pdfid/5c3701d27.pdf>

¹⁸Media Guidelines on Violence against Women// Zero Tolerance. 2019.

¹⁹Екатерина Бахренкова, Любава Малышева. Как писать про фемицид. Рекомендации для медиа

Басылма КР Юстиция министрлигинин алдындагы Мамлекет кепилдеген юридикалык жардамды координациялоо борборунун демилгеси менен ЕБ жана БУУнун «Теңдик нуру» Программасынын колдоосу менен басылып чыкты.

Басылмада берилген пикирлер Европа Биримдигинин, Бириккен Улуттар Уюмунун, Бириккен Улуттар Уюмунун Өнүктүрүү программасынын, алардын программа\долбоорлорунун же өкмөттөрдүн көз-караштарын кескин түрдө чагылдырууга тийиш эмес. Колдонулган белгилөөлөр кандайдыр бир өлкөнүн, территориянын же аймактын, же алардын чек-араларынын укуктук статусуна тиешелүү көз-караштарды чагылдырбайт.